

О. Д. Мулік,
Національний банк України, м. Київ

НАГАЛЬНІ ПИТАННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ ЗА БАНКАМИ У СТАДІЇ ЛІКВІДАЦІЇ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Ліквідація (лат., закінчення справи) – припинення діяльності (закладу, підприємства, установи тощо); доведення чого-небудь до кінця з метою позбутися чогось, розрахуватися з ким-, чим-небудь та ін.

Становлення ринкових відносин у державі характеризується не тільки створенням і розвитком підприємницьких структур, активною конкурентною боротьбою, а й численними випадками їх розорення, банкрутства та ліквідації. Це притаманно і банківській системі України, яка функціонує переважно на комерційних засадах.

Ліквідація навіть одного банку суттєво впливає на загальний стан фінансового ринку, що обумовлює винятковість процедури ліквідації комерційних банків.

Сучасний період розвитку банківської системи України вимагає дослідження процесу формування інституту ліквідації банківських установ та вдосконалення механізмів банківського нагляду з ними.

Існує проблема впровадження досвіду проведення процедури ліквідації банків та банківського нагляду за ними з боку центрального банку країни. Підрозділи центральних банків з банківського нагляду за банками з процедурою ліквідації створюються, як правило, тимчасово і досить часто реорганізуються.

Криза банківської системи в сучасних умовах стимулюватиме необхідність деталізації у низці заходів щодо правового забезпечення процедури ліквідації банківських установ, що перетворює у розряд затребуваних досвід та уроки аналогічних процесів минулих років.

Умовно ліквідаційну процедуру можна розділити на три етапи:

- організація процедури ліквідації банку;
- безпосередньо саме проведення процедури ліквідації банку;
- завершення процедури ліквідації банку.

Відповідно до діючих на сьогодні вимог законодавства України – загальний термін ліквідації банку не повинен перевищувати трьох років. З огляду на це, найоптимальнішим терміном проведення заходів організації процедури ліквідації має бути 1 місяць від початку її відкриття. З часом переважна частина заходів організації втрачає актуальність, оскільки процедура ліквідації банку набуває рис важкокерованого, непередбачуваного та безповоротного процесу, в якому дії ліквідатора здебільшого залежатимуть від умов, що формуватимуться навколо процедури ліквідації. Вплив ліквідатора на формування цих умов буде мінімальним, а отже, й виконання завдань ліквідації банку буде недостатньо ефективним, що й засвідчує практика ліквідації банків.

Накопичення коштів для розрахунків з кредиторами здійснюється за рахунок не стільки дебіторської заборгованості, стільки майнових активів. Ефективність продажу майнових об'єктів залежить від якісної організації роботи з формування переліків таких об'єктів, їх оцінки та проведення торгів.

Перелік активів, на які звертається стягнення в ліквідаційній процедурі, ліквідатор визначає під час інвентаризації активів.

Варто зауважити, що результати інвентаризації майна банку повинні висвітлювати не тільки його наявність та відповідність обліку, а й давати можливість визначати його стан, комплектність, придатність до експлуатації та можливість реалізації. Також варто звернути увагу на проблему зберігання майна банку в якісному стані, до його оцінки та продажу.

Оцінка майна (активів) банку – це обов'язково результат практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності (незалежного оцінювача).

Вибір способів продажу активів банку здійснюється ліквідатором з метою забезпечення його відчуження за найвищою ціною.

Серед цих способів – проведення аукціону або конкурсу; проведення біржових торгів через товарну біржу; продаж через професійного учасника фондового ринку; продаж безпосередньо юридичній або фізичній особі.

Правління Національного банку України має право установлювати інший порядок відчуження активів банку.

Процедура ліквідації банку має бути завершена в установлений термін.

Водночас завершення ліквідації банку також є окремим її елементом і включає велике коло заходів, ефективно і якісно виконання яких потребує серйозної роботи багатьох осіб, залучених до процедури ліквідації банку.

Ліквідація банку вважається завершеною, а банк ліквідованим з моменту внесення запису про це до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

Важливе місце у роботі ліквідатора також посідає архівація банківських документів. Враховуючи, що така робота потребує спеціальних знань, ліквідатор, як правило, змушений залучати для її виконання відповідних фахівців та нести значні витрати. Водночас ліквідатор має забезпечити дієвий контроль за виконанням і результатами такої роботи, з тим щоб не допустити порушень в архівації документів та додаткових витрат.

Разом з тим завершення процедури ліквідації банку характеризується низкою заходів, які ліквідатор має виконати перш ніж надати звіт про ліквідацію банку. Насамперед завершення процедури банку характеризується відсутністю будь-яких активів на балансі банку, задоволенням вимог кредиторів у повному обсязі, переданням документів банку на архівне зберігання, документальним оформленням та юридичним закріпленням ліквідації банку.

Водночас, як показує досвід, ліквідація банків практично ніколи не завершується таким ідеальним виконанням її завдань. У банках залишаються

активи, які зазвичай є неліквідними. У цьому разі ліквідатор проводить експертизу активів, що втратили свою ліквідність, і складає відповідний акт щодо їх стану.

Важливо зазначити, що Президент України 19 березня 2012 року підписав Закон № 4452-VI “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” і через півроку він вступить у дію. Раніше, 23 лютого 2012 року Верховна Рада України прийняла відповідний законопроект № 9342, проголосувавши 239 картками народних депутатів.

Закон містить низку суттєвих новацій, головна з яких – передача функцій по роботі з проблемними банками від Національного банку України до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Разом з тим, розділ X “Прикінцеві та перехідні положення” зазначеного закону передбачає, що Національний банк України буде продовжувати виконувати функції з банківського нагляду в рамках процедури ліквідації, що була ініційована до набрання чинності цим законом.